

Sylwia MIERZEJEWSKA, Jarosław DIAKUN

e-mail: sylwia.mierzejewska@tu.koszalin.pl

Katedra Procesów i Urządzeń Przemysłu Spożywczego, Wydział Mechaniczny, Politechnika Koszalińska, Koszalin

Energia w procesie mycia rurociągów w systemie CIP

Wprowadzenie

Mycie i dezynfekcja jest jednym z elementów produkcji żywności. Wiąże się z dużym nakładem energii i środków poświęconych utrzymaniu w czystości instalacji i powierzchni produkcyjnych do właściwego procesu przetwarzania.

Każda branża ma swoją specyfikę, np. przemysł mięsny charakteryzuje się otwartymi powierzchniami produkcyjnymi oraz silnymi zanieczyszczeniami, związanymi głównie z tłuszczem i białkiem. Z kolei przemysł piwowarski, to przede wszystkim zbiorniki i rurociągi o zabrudzeniach związanych z kamieniem piwnym, drożdżami itd. Specyfika tej produkcji, a więc wykorzystanie rurociągów do przesyłania surowców, półproduktów i produktów gotowych decyduje o zastosowaniu systemu CIP (*Cleaning In Place*) do procesów mycia.

System CIP stosowany jest powszechnie w przemyśle mleczarskim, browarnictwie i przemyśle napojów bezalkoholowych. Proces mycia jest procesem energochłonnym. Składniki energetyczne procesu mycia to napęd pomp oraz podgrzewanie medium myjącego. Niektóre programy mycia wymagają podgrzewania roztworów środków chemicznych do temperatury 70–80°C.

Zużycie energii w przemyśle browarniczym

Obecnie w browarach całkowite jednostkowe zużycie energii cieplnej wynosi 100–200 MJ/hl piwa. Zakłady z nowoczesnymi instalacjami mogą zużywać poniżej 100 MJ, natomiast stare niemodernizowane zakłady bez wdrożonych zasad efektywnej gospodarki energią i niskiej sprawności wytwarzania ciepła mogą zużywać ponad 200 MJ ciepła na hektolitr produkcji [1].

Głównymi odbiornikami ciepła w browarze są następujące instalacje i procesy: zacieranie słoju i gotowanie brzcзки, mycie w obiegu zamkniętym CIP, mycie butelek zwrotnych, pasteryzacja piwa, ogrzewanie pomieszczeń.

Według wytycznych dla przemysłu piwowarskiego, przedstawionych przez *Ministerstwo Środowiska*, zużycie energii elektrycznej powinno wynosić w browarze 8–12 kWh (28,8–43,2 MJ) na hektolitr piwa [1]. Również w tym przypadku zależy to od nowoczesności i modernizacji zakładu.

Zużycie energii w przemyśle mleczarskim

Zużycie energii w zakładach mleczarskich zależy w dużej mierze od profilu produkcji, a spotykane wielkości są dosyć zróżnicowane. Według analizy sektorowej polskiego sektora mleczarskiego (FAPA, 1998) jednostkowe zużycie energii elektrycznej waha się od 0,6 do 8 MWh (2160–28800 MJ) na 1 tonę produktu [2]. Zróżnicowanie wielkości zużycia energii wynika nie tylko z wielkości i asortymentu produkcji, ale także np. ze specyficznych gustów konsumentów i wynikających z nich wymogów produkcji (np. dłuższe lub krótsze okresy dojrzewania serów, sieć dystrybucji wymagająca dłuższego okresu magazynowania w chłodniach).

Około 80% zużywanej przez zakłady przemysłu mleczarskiego energii to energia pochodząca ze spalania paliwa i przetwarzana do postaci pary wodnej i ciepłej wody. Pozostałe zużycie energii to energia elektryczna potrzebna do utrzymywania ruchu linii produkcyjnych, systemów chłodzących, wentylacji i oświetlenia.

W przemyśle mleczarskim głównymi odbiornikami ciepła są w zależności od specyfiki produkcji:

- produkcja mleka i napojów mlecznych: mycie urządzeń i CIP, pasteryzacja i procesy pomocnicze.
- produkcja serów: procesy cieplne, mycie, ogrzewanie pomieszczeń.

Zużycie energii w przemyśle rozlewniczym (napoje bezalkoholowe)

Przemysł rozlewniczy nie jest istotnym użytkownikiem energii. Ze względu na technologię produkcji nie wymagają intensywne procesy termiczne. Obecnie w zakładach rozlewniczych całkowite jednostkowe zużycie energii wynosi przeciętnie 0,7–1,5 MJ/l produktu [3].

Głównymi odbiornikami ciepła w zakładzie są następujące instalacje i procesy, w ilości zapotrzebowania energetycznego: mycie urządzeń, CIP, mycie butelek zwrotnych, pasteryzacja, ogrzewanie pomieszczeń.

Cel badań

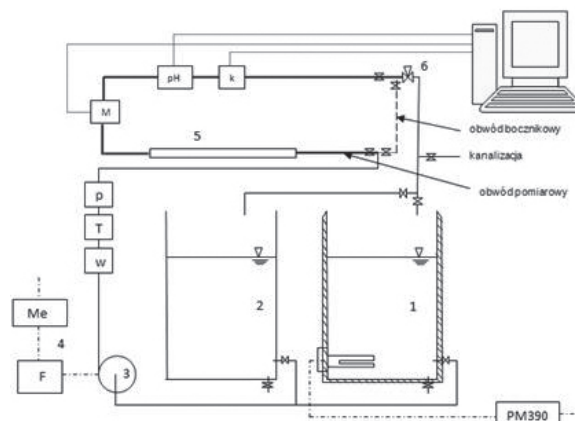
Celem prowadzonych badań było określenie zużycia energii potrzebnej do osiągnięcia zakładanej skuteczności mycia wstępnego na podstawie badań prowadzonych na laboratoryjnej stacji mycia CIP. W energochłonności procesu mycia wydzielono dwa składniki:

- energia potrzebna na ogrzewanie medium myjącego,
- energia potrzebna na wymuszenie przepływu czynnika myjącego.

Wyznaczono zużycie energii w zależności od prędkości przepływu, ciśnienia, objętości i temperatury medium myjącego.

Stanowisko badawcze i metodyka badań

Stanowiskiem badawczym jest laboratoryjna dwu-zbiornikowa stacja mycia w przepływie (CIP) (Rys. 1) umożliwiająca prowadzenie badań procesu mycia zarówno rurociągów jak i innych elementów, które mogą być do niej podłączane.

Rys. 1. Schemat laboratoryjnej stacji mycia CIP. Objaśnienia: F – falownik, Me – miernik energii, PM390 – miernik energii, w – miernik prędkości przepływu, T – miernik temperatury, P – miernik ciśnienia, M – Miernik mętności, pH – miernik pH, k – miernik przewodności, 1 – zbiornik izolowany, 2 – zbiornik nieizolowany, 3 – pompa, 4 – falownik z miernikiem energii, 5 – element kontrolny, 6 – zawór dławiący

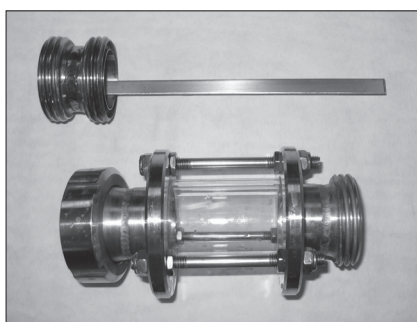
Stacja wyposażona jest w tory pomiarowe parametrów cieczy myjącej (temperatura, mętność, przewodność i pH), wielkości charakteryzujących przepływ (prędkość przepływu, ciśnienie) oraz parametrów zasilania energetycznego (napięcie, natężenie i mocy energii). Dla celów niniejszego opracowania dokonywano pomiarów zużycia energii elektrycznej. W zużyciu energii wydzielono dwie składowe. Zużycie energii potrzebnej do przepływu czynnika myjącego mierzono za pomocą zasilacza (falownika) wyposażonego w miernik zużycia energii, natomiast zużycie energii potrzebnej na ogrzewanie medium myjącego mierzono za pomocą miernika parametrów sieci elektrycznej PM390.

Plan badań opracowano w programie *EPlanner* [4]. Badania przeprowadzono zgodnie z planem statystycznym zdeterminowanym pięciopoziomowym, rotabilnym. Określono czynniki wpływających na obiekt badań i określono ich przedziały zmienności. Obszar badań mieści się w granicach zmienności poszczególnych czynników mających wpływ na proces mycia:

- prędkość przepływu: $w = 0,5\text{--}2,5$ [m/s]
- ciśnienie: $p = 0,5\text{--}3,0$ [bar],
- temperatura cieczy: $T = 10\text{--}80$ [°C],
- objętość cieczy: $v = 0,08\text{--}015$ [m³].

W procesie mycia nie ulegał zmianie czas (zawsze 20 min) i czynnik myjący, którym była woda wodociągowa.

Ocenie skuteczności mycia poddawano szklany wziernik wraz z umieszczoną w nim płytką ze stali nierdzewnej (Rys. 2).

Rys. 2. Płytkę kontrolną i szklany wziernik

Z analizy literatury i przeprowadzonych wcześniej badań wynika iż najtrudniej usuwalnym osadem są osady białkowe, które uległy denaturacji. Taki rodzaj zabrudzeń wykorzystano w badaniach przedstawionych w niniejszej pracy. Odcinek kontrolny rury wymontowano z laboratoryjnej stacji mycia CIP i zalewano go mlekiem o temperaturze 72–75°C. Tak przygotowany element wstawiono do komory termostatowej na 20 minut w temperaturze ok. 80°C. Czas ten wystarcza do uzyskania trudno usuwalnego osadu. Po tym czasie element kontrolny opróżniono i poddano osuszaniu w komorze cieplnej w tej samej temperaturze przez okres 2 min. Tak przygotowany wycinek rurociągu zamontowano do układu do mycia w obiegu zamkniętym. Następnie przeprowadzono badawczy proces mycia zgodnie z planem badań. Przed każdym cyklem badawczym odcinek rurociągu był dokładnie myty i poddawany kolejnemu procesowi brudzenia.

Z wielu metod oceny czystości powierzchni wybrano metodę działającą w oparciu o wykrywanie pozostałości białkowych, powodujących zmianę zabarwienia indykatorów i w ten sposób informującą o stanie czystości badanej powierzchni. Zastosowana metoda opiera się na reakcji barwnej miedzi i kompleksów białkowych. Do oceny skuteczności mycia wykorzystano testy *Pro-TECT* firmy *BIOTRACE*.

Tab. 1. Zawartość białka w zależności od zabarwienia testów *Pro-TECT*

Wynik testu	Pozostałość białka μg/ μl	Ocena punkty
Pro-TECT ciecz seledynowa	0–30	9
Pro-TECT ciecz seledynowo-szara	30–60	8
Pro-TECT ciecz szara	60–80	7
Pro-TECT ciecz szaro-fioletowa	80–120	6
Pro-TECT ciecz lekko fioletowa	120–200	5
Pro-TECT ciecz fioletowa	200–300	4
Pro-TECT ciecz intensywnie fioletowa po 10 min, widoczne nieliczne wytrącenia białkowe	300–500	3
Pro-TECT ciecz intensywnie fioletowa po 5 min, widoczne liczne wytrącenia białkowe	Powyżej 500	2
Pro-TECT ciecz intensywnie fioletowa po 1 min, widoczne wytrącenia białkowe na całej badanej powierzchni	Powyżej 500	1

Do oceny efektywności mycia zastosowano metodę punktową przedstawioną w tab. 1. Powierzchnia zanieczyszczona otrzymywała 1 punkt,

natomiast im powierzchnia czystsza tym liczba przyznanych punktów wzrastała do 9 (powierzchnia pozbawiona zanieczyszczeń wykrywalnych za pomocą wykorzystywanej metody).

Wyniki badań

Mycie realizowano za pomocą wody, co odpowiada warunkom wstępnego mycia (usuwania zanieczyszczeń poprodukcyjnych). W pracy przyjęto, że zadowalającym wynikiem jest osiągnięcie czystości odpowiadającej minimum 7 punktów.

W całym planie badań obejmującym 31 pomiarów zgodnie z planem statystycznym zdeterminowanym pięciopoziomowym, rotabilnym tylko trzy pomiary dały zadowalające wyniki (skuteczność mycia na poziomie 7 i 8). Najwyższego stopnia czystości (9 punktów) nie osiągnięto przy założonych parametrach procesu. Założoną skuteczność mycia osiągnano przy prędkości przepływu 2 m/s ciśnieniu 2,4 bar, temperaturze 62°C oraz przy prędkości przepływu 2,5 m/s, niższym ciśnieniu rzędu 1,75 bar i temperaturze 45°C. Objętość wody nie miała znaczenia, jeśli chodzi o skuteczność procesu, w dużej mierze wpływała natomiast na zapotrzebowanie energetyczne. W tab. 2 zestawiono wyniki zużycia energii z rozbiorem na energię potrzebną na ogrzanie czynnika myjącego (E_o) oraz na energię potrzebną na realizację procesu (E_p).

Tab. 2. Zestawienie zużycia energii i współczynnika E/J dla wybranych poziomów skuteczności mycia

Poziom skuteczności mycia J	7	8
Parametry	$w = 2$ m/s $p = 2,4$ bar; $T = 62^\circ\text{C}$	$w = 2,5$ m/s $p = 1,75$ bar $T = 45^\circ\text{C}$
	Energia E , MJ	Energia E , MJ
Energia całkowita E_c	32,2	24,9
Energia ogrzewania E_o	29,1	20,9
Energia przepływu E_p	3,1	4,00

Jak wynika z przedstawionego zestawienia na energochłonność procesu mycia w największym stopniu wpływa konieczność podgrzewania medium myjącego. Energia potrzebna na utrzymanie przepływu o założonych parametrach stanowi zaledwie 10% przy prędkości przepływu 2 m/s i 16% przy przepływie 2,5 m/s całkowitego zużycia energii. Lepszy efekt mycia (8 pkt.) i niższe zużycie energii uzyskano przy wyższej prędkości przepływu i niższej temperaturze.

Wnioski

Przeprowadzone badania pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

- energia potrzebna na realizację procesu mycia jest jednym z głównych składników bilansu energetycznego zakładów przetwórstwa spożywczego,
- na energochłonność procesu mycia wpływa w ponad 80% energia potrzebna na ogrzewanie,
- w procesie mycia należy ograniczać ilość podgrzewanej wody i nie stosować (w miarę możliwości) wysokich temperatur,
- wzrost całkowitego zużycia energii nie zawsze przekłada się na wzrost skuteczności mycia.

LITERATURA

- [1] Najlepsze dostępne techniki BAT. Wytyczne dla przemysłu piwowarskiego. Ministerstwo Środowiska. Warszawa 2005.
- [2] Najlepsze dostępne techniki BAT. Wytyczne dla branży mleczarskiej. Ministerstwo Środowiska. Warszawa 2005.
- [3] Najlepsze dostępne techniki BAT. Wytyczne dla przemysłu rozlewniczego napojów niealkoholowych. Ministerstwo Środowiska. Warszawa 2005.
- [4] S. *Kukielka*, L. *Kukielka*: Experiment planner 1.0. Instrukcja użytkownika, Politechnika Koszalińska WM, Koszalin 2002.

Praca współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa Poddziałanie 8.2.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.